

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

"אלה ראשי בית אבתם בני ראובן... ובני שמעון... בני לוי" (שמות ו', י"ג - כ"ז)

שאלה מרכזית - מדוע התורה מייחסת כאן את משפחות ראובן ושמעון.

בפסוק י"ג ה' מטיל על משה ועל אהרן את השליחות, לדבר אל פרעה במטרה להוציא את בני ישראל מארץ מצרים. לשם כך היא מייחסת אותם בצורה מפורטת לאורך עשרה פסוקים מפסוק ט"ז עד פסוק כ"ה. ולאחר שאנו יודעים את כל היחוס של משה ואהרן מסכמת התורה ואומרת בפסוקים כ"ו - כ"ז: "הוא אהרן ומשה, אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם. הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים, הוא משה ואהרן".

אבל בפסוקים י"ד - ט"ו התורה גם מייחסת את ראובן ושמעון. ונשאלת השאלה - הרי כל המטרה שנדע יחוס של משה ואהרן, ומדוע התחילה לייחס את ראובן ושמעון, שהרי התורה לא באה לייחס את כל השבטים, ומדוע התחילה לייחס רק את ראובן ושמעון.

שאלה מקדמית - "אלה ראשי בית אבתם" - של משה ואהרן או של בני ישראל?

לפני שהתורה מפרטת את היחוס, היא פותחת: "אלה ראשי בית אבתם". ויש לשאול, למי התורה מתכוונת בפתיחה הזו. כי בפסוק י"ג התורה ממזכירה את משה ואהרן, אך מזכירה גם את בני ישראל, ולכן הפתיחה: "אלה ראשי בית אבתם" יכולה להיות מכוונת כלפי משה ואהרן שהם משבט לוי, ואז תתעורר השאלה - מדוע התורה מייחסת גם את משפחות ראובן ושמעון. ויתכן שהפתיחה מכוונת כלפי בני ישראל, ואז תתעורר השאלה - מדוע התורה מייחסת רק את משפחות ראובן ושמעון ולוי.

אבן עזרא אומר שניתן לפרש בשתי צורות: א. ראשי בית אבותם של משה ואהרן. ב. ראשי בית אבותם של בני ישראל.

"אלה ראשי בית אבתם" - של בני ישראל - בעל **'שפתי כהן'** מביא **'מהזוהר הקדוש'** (ח"ב כ"ו ע"ב) שהכתוב סמך את 'אלה ראשי אבתם' לפסוק שבו ה' מצווה על משה ואהרן להתנהג בנחת עם בני ישראל, כי הם נמצאים בעבודה קשה, וכולם ראשי בית אבותם.

"אלה ראשי בית אבתם" - של משה ואהרן - ונראה לומר, שהכוונה לראשי בית אבותם של משה ואהרן, שהרי, הם הנושא המרכזי כאן, שהתורה מתארת את השליחות שה' מטיל עליהם. ועוד יש לדייק זאת, מהפסוק הפותח את פרשת הייחוסים ומהפסוק המסיים פרשה זו. פסוק י"ד פותח במשפט: "אלה ראשי בית אבתם", ואילו המשפט המסיים את פרשת הייחוסים מובא בפסוק כ"ה: "אלה ראשי אבות הלויים למשפחתם". ומהסיומת המתייחסת לאבות הלויים, ניתן להסיק שגם בפתיחה הכוונה לראשי האבות של בית לוי.

ונחזור לשאלה המרכזית - מדוע התורה מייחסת כאן גם את משפחות ראובן ושמעון, וניתנו לכך מספר הסברים במפרשים:

'פסיקתא רבתי' (פרשה ז'): "ולמה הוא מייחסם אצל משה ואהרן. מה אתה אומר בשביל שקינתרם אביהן ומנה את שלשתן לעצמם, הרי יפה. ולמה הוא סומכם למשה ולאהרן וידבר ה' אל משה ואל אהרן וגו' (שם, שם, י"ג). אמר רבי בי רבי סימון בשם רבי שמואל ברבי יצחק - לפי שקיבלו תוכחות אביהם, זכו להתייחס אצל משה ואהרן".

נראה, שסיבה זו אינה הסיבה היחידה, כי אם הסיבה לייחוסם כאן היא בגלל שיעקב קנטרס, אז למה לא מודגשים כאן ראשי השבטים: ראובן, שמעון ולוי, שזכו להתייחס אצל משה ואהרן, ואצל כולם מודגשים דווקא בניהם: בני ראובן, בני שמעון ובני לוי.

'רש"י': "מתוך שהזכיר משה ואהרן הפסיק הענין באלה ראשי בית אבותם, ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן ובמי נתיחסו". ובפסוק י"ד מרחיב ואומר: "אלה ראשי בית אבותם - מתוך שהזכיר ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן, התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן". והסבר זה דורש הבהרה, מדוע צריך לפרט גם את תולדות ראובן ושמעון, ולא להסתפק בתולדות שבט לוי.

אבן עזרא: "והחל מראובן, כי לא נשאר לו כבוד רק להתייחס ראשון". קשה, כי אם מזכירים אותו בכדי לתת לו כבוד שהוא בכור, כי זה הכבוד היחיד שנשאר לו, אז יש בזה יותר גנאי מאשר כבוד. וזה הפוך מדברי המדרש שאומר שהזכרו כאן בשביל לכבדם.

'רמב"ן' - **'שפתי חכמים'** מקשה על **'רש"י'**, שזה לא מסביר מדוע לא התחיל משבט לוי. ומביא תירוץ **'רמב"ן'**, שאם היה מתחיל מלוי היה נראה, שמעכשיו לכבוד משה, לוי נחשב ל'בכור היחס', לכך התחיל מראובן להודיע שראובן נשאר בכור מבחינת היחוס.

ואפשר להקשות על פירוש **'רמב"ן'**: א. אם כל המטרה להדגיש שראובן ממשיך להיות הבכור, אז למה התורה מייחסת גם את שמעון? ונראה מדבריו, שאם היה מזכיר רק את ראובן ומיד אחריו את לוי, היינו חושבים שאומנם ראובן נחשב לבכור, אך לוי הוא שני אחריו מבחינת חשיבות היחוס, לכן מזכיר גם את שמעון לומר, שלוי נחשב רק לשלישי מבחינת היחוס. ב. אם לכבוד משה, מזכירים את שבט לוי לתולדותיו, מדוע שנחשוב, שזה מראה שהוא נהפך להיות 'בכור היחס'? ג. אם התורה רוצה להדגיש שראובן ממשיך להיחשב כבכור היחס, אז למה צריך להביא גם שמות בניו, ניתן להסתפק באמירה קצרה: "ראובן בכור ישראל".

בעל **'אזנים לתורה'** מסביר, שהמלכות והכהונה מגיעות עפ"י דין תורה לבכור, ולאחר שתפקידים אלו נמסרו לבני לוי, ישאלו למה דלגו על ראובן הבכור או על שמעון שבא אחריו. ולכן נמנו ראשי שבטי ראובן ושמעון להראות שלא נמצאו אנשים בדרגה של משה ואהרן שיהיה ניתן להטיל עליהם את התפקידים הללו. ושאר השבטים לא הוזכרו, כי להם בוודאי לא מגיע הכהונה והמלכות.

רעיון מרכזי - פירוט הייחוסים הללו להכיר את הרקע המשפחתי של משה ואהרן

עפ"י חלק מהסברים, ייחוסים אלו הובאו לא בגלל שקשורים ישירות לנושא המדובר, אלא במעין דרך אגב. אך יש להניח שעפ"י דרך הפשט התורה ייחסה כאן שבטים אלו לגופא, כלומר שצריך להיות בזה קשר הדוק להכרת משה ואהרן, שנבחרו לתפקיד חשוב זה.

כאשר ה' שולח את משה ואהרן להוציא את בניו ממצרים, התורה צריכה לתת לנו רקע על שני אישים חשובים אלו שנבחרו לתפקיד חשוב זה בכדי שהעם ילך לאורם. שהרי, משה רוב שנותיו לא היה במצרים ולא הכירו אותו. ואף אהרן שהיה במצרים, העם צריך להבין מדוע דווקא הוא נבחר מכל בית ישראל. וכמו שאומר **'רש"י'** בפסוק י"ד: "מתוך שהזכיר ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן

בשביל משה ואהרן, משמע, **שזקוקים** להבהיר מהו ייחוסם, בכדי שישמעו בקולם, ובמיוחד לאור דברים שהעם אמרו: "ויאמרו אלהים ירא ה' עליכם וישפט, אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו" (שמות ה', כ"א).

ולפי זה ניתן להבין את שני הפסוקים המסכמים ואומרים: "**הוא אהרן ומשה... הם המדברים... הוא משה ואהרן**", לומר, שהנה עכשיו אנו יודעים ומכירים מי הם משה ואהרן, וכל פירוט הייחוסים היה בעיקר בשביל להכיר אותם.

ובשני פסוקים אלו ישנה כפילות: "**(כז) הוא אהרן ומשה**, אשר אמר ה' להם **הוציאו את בני ישראל** מארץ מצרים על צבאתם. **(כח) הם המדברים אל פרעה** מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים, הוא משה ואהרן". ורבים מהפרשנים מתייחסים לסיבת התיאור ההפוך - **'הוא אהרן ומשה' מול - 'הוא משה ואהרן'**, והתשובה המפורסמת היא המובאת ב'**רש"י**' - **'לומר לך ששקולין כאחד'**.

ונסביר עפ"י דברינו, שיש להבין מדוע נבחרו **שני האישים לתפקיד הכפול**: "וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים, להוציא את בני ישראל מארץ מצרים". ונאמר, שפסוק כ"ו מדבר על התפקיד הראשון - **'אל בני ישראל'**, להנהיגם כמו שמפרש **'רש"י**': "צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם", ולכן בפסוק זה מוזכר **אהרון ראשון**, כי הוא היה כל הזמן במצרים, ובני ישראל יקשיבו לו יותר מאשר למשה שאינו מוכר להם, והוא גם מתאים יותר לפי אופיו להנהיגם בנחת. ואילו פסוק כ"ז מדבר על התפקיד השני - **'אל פרעה'**, ובו מוזכר **משה ראשון**, כי פרעה יקשיב יותר אל משה, כי אליו נגלה ה', ושלח אותו אל פרעה.

הדורות המוזכרים בייחוסים אלו

בכדי שנוכל להבין טוב יותר את מטרת הרשימה החלקית של הייחוסים המופיעה בפרשה, נציג את הרשימה בצורת טבלה:

3 בני לוי						דור 6 שמעון	דור 4 ראובן	דור סבים
מררי	קהת				גרשון			
מחלי מושי	עזיאל	חברון	יצהר	עמרם - יוכבד		לבני שמעי		דור אבות
	מישאל אלצפן סתרי		קרח נפג זכרי	משה	אהרן - אלישבע			דור מרכזי
			בני קרח אסיר אלקנה אביאסף		איתמר	אלעזר (לקח מבת פוטיאל)	נדב אביהוא	דור בנים
						פנחס		דור נכדים

הערות והסברים לרשימה שבטבלה

א. התעוררה השאלה - מדוע מוזכרים גם ראובן ושמעון ולא כל שאר השבטים. והבאנו את הסבר **'פסיקתא רבתי'** שהמטרה היא לייחס את **ראובן שמעון ולוי** היות ועקב קנטרם. ו**שאלנו**, אי"כ מדוע לא מוזכרים כאן ראובן, שמעון ולוי עצמם אלא רק בניהם.

ולפי הרעיון דלעיל, **נוכל להסביר**, שרשימת המוזכרים כאן, הם אלו שהשפיעו במידה רבה יותר על עיצוב אישיותם של משה ואהרן. כי בפשטות, האדם מושפע יותר מאחיו הבוגרים, ולכן מלבד **שבט לוי** הוזכרו כאן גם שבטי **ראובן ושמעון**. ועוד, שהקשר בין לוי לשמעון בא לידי ביטוי במספר עניינים בתורה כמו במכירת יוסף ובמעשה שכם. ועוד, שהמכנה המשותף של שלושתם הוא, שרק את שלושתם קינטר יעקב, ויתכן שזה גרם להם להתקשר יותר ביניהם.

ב. **וקשה**, מדוע **ראובן שמעון ולוי** אינם מוזכרים כשלעצמם, אלא: "**בני ראובן... ובני שמעון... בני לוי**", והם מוזכרים רק כבדרך אגב. אם נבדוק את הדורות של ראשי האבות המוזכרים כאן, נמצא שמופיעים כאן חמשה דורות, כאשר הדור של משה ואהרן נמצא במרכז הרשימה, ושני דורות מעליהם שהם **דור האבות והסבים**, ושני דורות מתחתיהם שהם **דור הבנים והנכדים**.

ומכיוון שבמספר עניינים אנו מוצאים את הקשר בין דור הסבים לדור הנכדים, בבחינת בני בנים הרי הם כבנים, הרי **שנוכל לשער** - שדווקא חמשת דורות אלו הוזכרו, כי הם אלו הקשורים למשה ואהרן, והם אלו שמהווים את הרקע המשפחתי שמהם הושפעו משה ואהרן. אך **ראובן, שמעון ולוי** לא הוזכרו כשלעצמם כי הם דור קודם, שמידת השפעה שלהם על משה ואהרן היתה קטנה ביותר.

ג. **בדור הסבים** מוזכרת רשימה רחבה, ובה שמות משלושת השבטים: **ארבעת בני ראובן**, ששת בני שמעון ושלושת בני לוי - **גרשון, קהת ומררי**. ויש להבין, מדוע **בדור האבות** הרשימה מצטמצמת, ולא מוזכרים יותר ראשי אבות **מראובן ושמעון**, והתורה מתרכזת רק בשבט **לוי**, ומופיעים בניהם של שלושת בני לוי: שני בניו של גרשון, ארבעת בניו של קהת ושני בניו של מררי.

ומכיוון שלאהרון ומשה יש קשר עם הסבא שלהם **קהת**, ובדרך כלל לאדם יש קשר די קרוב עם בני הדודים שלו, ולכן מוזכרים גם בני ראובן ושמעון שהם בני הדודים של קהת. אך הקשר של אביהם **עמרם** הוא אמנם עם בני הדודים שלו שהם בני גרשון ומררי, ולכן הם מוזכרים, אך הקשר עם המשך השושלת של ראובן ושמעון מתנתק, ולכן בדור האבות לא מוזכרים שבטי ראובן ושמעון.

ד. **בדור המרכזי** - שוב הרשימה מצטמצמת, ולא מוזכרים בנים ממשפחות **גרשון ומררי**, והתורה מתרכזת רק במשפחת בני **קהת**.

ה. **בדור הבנים** - הרשימה ממשיכה להצטמצם, ומופיעים בה ארבעת בני אהרון. ומדוע לא מוזכרים בני משה. וניתן להסביר בפשטות, שהם לא מוזכרים כי הם נולדו במדין, הוחזרו למדין, וכלל לא היו במצרים, ובני ישראל כלל לא מכירים אותם, לכן לא הוזכרו.

אך **צריך להבין** את החריגה בהזכרת שלושת בני קרח: **אסיר אלקנה ואביאסף**, שאינם בני דודים מדרגה ראשונה, ומדוע התורה הזכירה אותם. ואולי, היתה להם השפעה במשפחה שהתורה משבחת אותם בפרשת **'פינחס'**: "**ובני קרח לא מתו**" (במדבר כ"ו, י"א).

ז. **בדור הנכדים** - מופיע רק **פנחס** בן אלעזר, וגדולתו והשפעתו הגדולה על עם ישראל לאורך כל הדורות הוא דבר מפורסם.

בתקופה זו של הקורונה הסיפורים מתקיימים ע"י תוכנת זום

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש. ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש) **לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692**.

לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת, נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net